

A felszabadítás teológiája:
Óscar Romero és Gustavo Gutiérrez

Jelige: LEV 282

Lezárva: 2014.06.13.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
A dolgozat célja	2
Módszer	3
Gustavo Gutiérrez: A felszabadítás teológiája.....	4
A szegénységről	4
Tényleges szegénység	4
Lelki szegénység	6
A szegénység, mint elkötelezettség	6
A szegények melletti preferenciális döntés	8
Megváltás és felszabadítás	9
Marxizmus	10
Az erőszak és az azt fenntartó társadalmi rend	12
Ideális társadalom	14
Az egyház feladata a társadalmi átalakulásban	14
Óscar Romero	17
Rövid történelmi áttekintés.....	17
Óscar Romero érseki kinevezése	18
Romero társadalmi szerepvállalása	21
Pásztori levelek.....	22
Az egyház feladata	22
A bűn fogalma	23
A szegények melletti preferenciális döntés	23
Erőszak	24
Romero társadalomkritikája	26
Az ideális társadalmi átalakulásról	28
Az egyházat és Romero személyét ért támadások	29
Az utolsó előtti homília	31
Konklúzió	33
Bibliográfia	35

Bevezetés

A felszabadítás teológiája a XX. század közepe táján Latin-Amerikában jelentkező teológiai gondolkodás. A latin-amerikai teológusok, papok közül egyre többen felismerték és hangoztatták, hogy a kontinens korabeli társadalmi helyzetére a legjellemzőbb a mélyszegénység, és az azt generáló társadalmi igazságtalanságok. Ahhoz, hogy a teológia több legyen mint kiüresedett hagyomány, a kontinensen perspektíva váltásra volt szükség: a szegények szemszögéből kellett vizsgálni az Evangéliumot, hiszen Jézus Krisztus tanításainak ők a főszereplői. Ehhez szorosan kapcsolódva a teológiának a keresztyén életgyakorlattal való szoros összefüggését, a társadalmi fellépés fontosságát hangoztatták.

A latin-amerikai püspökök 1968-as medellíni konferenciájának záródokumentuma a szegénységet, illetve az igazságtalan társadalmi helyzetet életben tartó társadalmi berendeződések és struktúrák megváltoztatását nevezte az egyház legnagyobb kihívásainak. A teológiai irányzat egyik legjellemzőbb pontja lett a *szegények melletti elsődleges kiállás*, amiben az egyház elkötelezi magát az elnyomott és kizsákmányolt emberek mellett.

A felszabadítás teológiája nevét Gustavo Gutiérrez perui pap azonos című 1971-ben megjelent könyvéről kapta. Művében Gutiérrez összefoglalja a latin-amerikai egyház legfontosabb kérdéseit, problémáit és célkitűzéseit. Ezt a könyvet a mai napig a felszabadítás teológiájának legfontosabb alapműveként tartják számon.

Ha felszabadítás teológiájáról beszélünk, kikerülhetetlen Óscar Romero neve is. Romero El Salvador érseke volt 1977 és 1980 között. Érseksége rövid ideje alatt folyamatosan felszólalt a társadalmi igazságtalanságok ellen, kiállt a szegények mellett és egy alternatív, erőszakmentes megoldást igyekezett felvázolni és hirdetni, ami lehetővé tette volna az ország demokratikus átalakulását. Érseksége három év alatt folyamatos támadások érték az Egyházat és személy szerint Romerót, akit végül 1980. március 24-én misézés közben öltek meg.

A dolgozat célja

A dolgozat célja annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy valóban a felszabadítás teológia képviselőjének tekinthető-e a salvadori érsek. Romero magát sosem tekintette e teológiai irányzat követőjének, jóllehet homíliáiban, pásztori leveleiben és más ránk maradt írásaiban sok hasonlóságot fedezhetünk fel Gutiérrez gondolataival, viszont több jelentős ponton eltéréseket is.

Romero teológiai gondolkodásának vizsgálata és egyidejű összehasonlítása Gutiérrez fent említett művével illetve a Hittani Kongregáció Liberatus Nuntius kezdetű instrukciójával.

Módszer

Mivel Romero nem volt teológus, nincsenek elméleti írásai, ezért érseksége 3 éve alatt írt négy pásztori levele homíliái és a naplója adhat lehetőséget teológiai gondolkodásának vizsgálására. Jelen dolgozat fő forrását a pásztori levelek jelentették. A pásztori levelek folyamatosan reagáltak, az aktuális politikai és társadalmi eseményekre Salvadorban.

Ezeket a szövegeket keresztül igyekszem megvizsgálni azt, hogy hogyan vált egyre erőteljesebbé Romero kritikája a politikai vezetők és a fegyveres csoportok felé az évek során, miközben továbbra is egy békés, erőszakmentes megoldást sürgetett az ország érdekében.

A kérdést, hogy Romero a felszabadítás teológiája követőjének számít-e, a fent említett szövegeken keresztül szeretném vizsgálni. Romero visszatérően foglalkozik sok Gutiérrez által megfogalmazott problémával, kérdéssel és célkitűzéssel, amik közül a legfontosabbakat, illetve a legproblematisabbakat kiemelve szeretném megtalálni az azonos, illetve a különböző vonásokat. Ennek bemutatása érdekében a következő témakörök mentén épül fel a dolgozat:

- A szegények melletti preferenciális döntés
- A felszabadítás fogalma
- Az egyházi emberek feladata a felszabadításban
- A bűn fogalma
- A felszabadítás teológiájának a marxizmushoz való viszonya
- Erőszak-erőszakmentesség kérdése

A dolgozat előzetes feltevése, hogy Romero nem nevezhető teljes egyértelműen felszabadítás teológusnak. Teológiai gondolkodását épp úgy meghatározza a felszabadítás teológiája, mint a vatikáni megközelítések. Romero, forrásokból kibontakozó, teológia nézetei tulajdonképpen ennek a kettőnek az együttes jelenlétére és egymásra hatására mutatnak. Egy erősen hagyománytisztelő, de az aktuális változásokra folyamatosan reagáló rendkívül izgalmas gondolkodásnak látszik az övé.

Gustavo Gutiérrez: A felszabadítás teológiája

A szegénységről

Mivel a felszabadítás teológiájának központi eleme az egyháznak, és az egyénnek a viszonya a szegénységhez és a szegényekhez, fontos tisztázni, hogy mit értünk ezen az elsőre egyértelműnek tűnő fogalmak alatt.

Gustavo Gutiérrez a szegénységről három különböző formában beszél *A felszabadítás teológiája (Teología de la liberación)* című művében: a tényleges szegénység, a lelki szegénység, vagy spirituális gyermekség, illetve a szegénység, mint elkötelezettség más-más elbírálás alá esik a szerző teológiai magyarázatában.¹ Ez a három szegénység-definíció a hatvanas évek közepén, a II. Vatikáni Zsinat és medellíni konferencia közötti időszakban fogalmazódott meg.²

Tényleges szegénység

A tényleges szegénység mindazon gazdasági javak hiánya, amelyek az emberi élethez alapvetően szükségesek. Korunkban ez a definíció kiegészül bizonyos kulturális, szociális, illetve politikai értékek elérhetetlenségével.³

Gutiérrez felhívja a figyelmet arra, hogy a tényleges szegénységet keresztény körökben gyakran bálványozzák és tévesen a keresztényi élet ideájaként tekintenek rá.⁴ Ennek legfőbb oka a szegénységről szóló bibliai tanítások felületes értelmezése. Ezek a téves olvasatok azonban komoly gondot okoznak, hiszen a keresztény ember szegény társaihoz való viszonyát és hozzáállását nagyban befolyásolják. Hosszú időn keresztül sokan a szegényeket nem látták másnak, csak a kegyesség gyakorlás alanyainak.

Egyfajta néma beletörődés létezett a szegénységgel kapcsolatban és nem merült fel az emberekben, hogy nem csak lehetőség, de keresztényként kötelességük is a méltatlan körülmények között élő felebarátiaikon segíteni. A már fentebb említett idealizált szegénység pedig teljes mértékben torzítja a valóságot és elfedi annak felháborító voltát.

¹ Gutiérrez A szegények jövője

² Uo.

³ Gutiérrez A Theology of Liberation 163.

⁴ Uo.

A tényleges szegénység központi szerepet kap az Ószövetség és az Újszövetség könyveiben egyaránt. A szegénység a Bibliában botrányos, az emberi méltósággal szemben ellenséges állapot, és ezért Isten akarata ellen való. Ezt hangsúlyozzák a Szentírásban a szegényekre használt szavak is, melyek megalázó emberi helyzetet tárnak elénk.⁵ A szegények elnyomásának, kihasználásának elítélésén túl a Bibliában konkrét intézkedéseket találhatunk a szegénység megelőzésére. A Leviták könyvében és a Második Törvénykönyvben részletesen leírt törvényeket találunk, amik abból a célból hoztak, hogy megakadályozzák a vagyon felhalmozását és az ebből következő kizsákmányolást.⁶ Ilyen törvényhozásra példaként Gutiérrez a Második Törvénykönyv 24.-ik fejezetéből idéz:

Ha aratsz földeden s kint felejtessz ott egy kévét, ne menj vissza érte; legyen az idegené, az árváé és az özvegyé, hogy az Úr, a te Istened megáldja kezeden minden munkáját. Ha olajfáidat megszeded, utána ne keresgélj rajtuk. Maradjon az idegennek, az árvának és az özvegynek. Ha szőlődben szüretelsz, utána ne keresgélj szemeket. Maradjon az idegennek, az árvának és az özvegynek. Emlékezz, magad is rabszolga voltál Egyiptom földjén. Ezért parancsolom meg neked, hogy így tégy. (MTörv 24,19-22)⁷

A szerző említést tesz a jubileum évéhez kapcsolódó törvénykezésekről is. Minden hetedik évben el kellett engedni a rabszolgákat és a mások tartozását.⁸ Ezeknek a törvényeknek a megszületését az említett könyvekben visszatérő idézet teszi számunkra világossá: „Emlékezz, magad is rabszolga voltál Egyiptom földjén.” Mózes kivezette népét Egyiptomból, ahol rabszolgaként, idegenként, elnyomás alatt éltek, hogy az ígéret földjén szabad emberként, méltóságteljes körülmények között élhessenek. Éppen ezért mások elnyomásának elítélése mélyen gyökerezik Izrael népének vallásában. A szegénység és az igazságtalanság elfogadása visszafejlődést jelentett volna a zsidóság számára, hiszen a társadalom szegényebb tagjai olyan körülmények közé kerültek volna, mint a teljes zsidóság az egyiptomi fogság idején.⁹

⁵ Gutiérrez A Theology of Liberation 165

⁶ Uo. 167

⁷ Megjegyzés: A bibliai idézetek a Szent István Társulat Szentírás fordításától származnak.

⁸ Uo.

⁹ Uo.

Lelki szegénység

A lelki szegénység bibliai értelmezésében, a szegény ember Isten híve, a szegénység pedig nem más, mint nyitottság, alázatosság az Úr felé.¹⁰

Szofonias korában (Kr.e. 7.-ik század) azokat nevezték szegényeknek, akik a Messiásra vártak. Innentől kezdve a kifejezés spirituális jelentéssel bővült és a szegénység ebben az értelemben egyfajta eszményképpé vált: „... keressétek az Urat ti, szegényei a földnek, akik teljesítitek parancsait. Keressétek az igazságot, keressétek az alázatot, talán menedéket találtok az Úr haragjának napján.” (Szof 2,3) Ebben az értelemben a szegénység ellentéte a büszkeségnek és megegyezik a hittel, a lemondással és az Istenben való bizodalommal.¹¹

A lelki szegénység Gutiérrez szerint az előfeltétele annak, hogy valaki megértse Isten igéjét. Az ilyen értelemben vett szegénység legteljesebb interpretációját Máté evangéliumában, a Hegyi beszéd nyolc boldogságánál találjuk.¹²

A szegénység, mint elkötelezettség

Összefoglalva a szegénység eddig megismert két definícióját a tényleges szegénység az a botrányos és emberhez méltatlan állapot, amit a Biblia teljes mértékben elítél és felszólal ellene. Ugyanakkor, a lelki szegénység pedig az első lépés Isten igéjének befogadásához. Míg az előbbi megítélése egyértelmű, az utóbbi igaz pozitív és lényeges, de nem elégséges a keresztényi élethez.

Ehhez kapcsolódva vezeti be Gutiérrez a szegénység harmadik fogalmát: a szegénységet, mint elkötelezettséget. Ez az elkötelezettség nem más, mint a szegényekkel szembeni szolidaritás vállalása és a szegénység, illetve annak kiváltó okai ellen való határozott tiltakozás. A szegénységről, mint elkötelezettségről, a következőket találjuk a II. Vatikáni Zsinat *Lumen Gentium* kezdetű konstitúciójában:

Miként azonban Krisztus a megváltás művét szegénység és üldözés közepette vitte végbe, úgy az Egyháznak ugyanezt az utat kell járnia, hogy az üdvösség gyümölcseit közölje az emberekkel. Jézus Krisztus "mint Isten ... szolgálai alakot öltött, kifosztotta magát" (Fil 2,6), és értünk "noha gazdag volt, szegénnyé lett" (2Kor 8,9): úgy az Egyház jöllehet küldetéséhez rászorul emberi eszközökre, nem arra

¹⁰ Uo. 169

¹¹ Uo.

¹² Uo.

törekszik, hogy földi dicsőséget keressen, hanem arra, hogy saját példájával is terjessze az alázatosságot és az önmegtagadást. Miként Krisztust az Atya azért küldte, hogy "örömhírt vigyen a szegényeknek, ... gyógyítsa a megtört szívűeket" (Lk 4,18), "keresse és üdvözítse, ami elveszett" (19,10), hasonlóképpen az Egyház is szeretettel veszi körül mindazokat, akiket az emberi gyengeség gyötör, sőt szegény és szenvedő alapítójának képmását ismeri föl a szegényekben és szenvedőkben, próbál könnyíteni nyomorúságukon és bennük Krisztusnak akar szolgálni.¹³

Az idézett szövegrészlet Jézus Krisztus példáját állítja az egyház és a hívők elé, aki önként vállalta a szegénységet, az emberek iránti szeretetből. Minden keresztényt éppen ezért a felebaráti szeretet kell, hogy ösztönözzön a szolidaritás vállalására. Ez a szolidaritás viszont nem merülhet ki szavakban és gesztusokban: cselekedetekre van szükség. Gutiérrez is a cselekvés fontosságát hangsúlyozza: „A keresztények számára e szó [szolidaritás] jelentése: tevékeny szeretet minden ember, de főként a társadalom elesettjei iránt. Nemcsak személyes gesztusok formájában, hiszen a szolidaritás társadalmi követelmény is, amely az egész egyházat kötelezi.”¹⁴

Az ilyen értelemben vett, önként vállalt szegénységnek felszabadító ereje van a szerző szerint. Hiszen ha az emberek kihasználásának és egymástól való elidegenülésének végső oka az önzés, akkor az önként vállalt szegénységre a legmélyebb indokot a felebaráti szeretetben kell keresnünk. Ilyen módon a szegénység mint elkötelezettség, az egyén és az Egyház folyamatos küzdelme az emberi önzés, elidegenülés és minden más ellen, ami engedi, hogy az emberiség külön váljon szegényekre és gazdagokra, elnyomottakra és elnyomókra.¹⁵

Az ilyen fajta szolidaritás vállalást, ahogyan a szerző is hangsúlyozza, elkerülhetetlenül politikai állásfoglalásként is értelmezik Latin-Amerikában. Hiszen az elnyomottak mellett való kiállás magába foglalja az elnyomók elleni fellépést. Egy ilyen döntés meghozatala pedig a saját életük kockáztatásával járhat. Mégis sokan, keresztények és nem-keresztények egyaránt vállalják ezt az áldozatot kontinens szerte.¹⁶

13 Lumen Gentium 1. fejezet/ 8

14 Gutiérrez A szegények jövője

15 Gutiérrez A Theology of Liberation 172

16 Uo. 173

A szegények melletti preferenciális döntés

A II. Vatikáni Zsinat és a CELAM (Latin-Amerikai Püspöki Konferencia) medellíni konferenciája közötti időszakban született három szegénység fogalom vált az 1979-es pueblai konferencián megfogalmazott szegények melletti preferenciális döntés alapjává. Legközelebbi előzménye ezek közül is a szegénység, mint elkötelezettség.

A szegények melletti preferenciális döntés gondolatát az egyház részéről XXIII. János pápa jóval előbb zászlajára tűzte 1962. szeptember 11.-én elhangzott rádióüzenetében. Az azóta sokat idézett és híressé vált mondat a következő volt: „Az elmaradott országok felé az egyház úgy mutatkozik, mint ami valójában, és ami lenni akar – mint mindenki egyháza, és különösen a szegények egyháza”¹⁷ Ebből is jól látszik, hogy a szegények helyzete és az egyház, illetve az egyén szegényekkel szembeni kötelességeinek és célkitűzéseinek kérdése már jóval korábban foglalkoztatta a katolikus egyházat.

XXIII. János pápa fenti idézete pontosan összefoglalja a szegények melletti preferenciális döntést, amikor azt mondja, a katolikus egyház mindenki egyháza akar lenni és különösen a szegényeké.

A szegények melletti preferenciális döntést sokszor félreértették. A gazdagabbak azzal vádoltak meg több felszabadítás teológust és papot, hogy a jómódú hívőket kizárják és csak a szegényeket szolgálják. Tehát a fogalom preferenciális voltát összekeverték a kizárólagossággal. XXIII János pápa is hangsúlyozta, hogy a katolikus egyház mindenkié és ezen felül különösen a szegényeké. Gutiérrez is kiemeli ezt a preferenciát, ami nem zár ki másokat, viszont azoknak igyekszik segíteni a legtöbbet, akiknek a leginkább szükségük van rá, más szóval azokat igyekszik reprezentálni a társadalomban, akik észrevehetetlenek maradnak a jobb módúak számára, akik nem tudják saját magukat képviselni és megvédeni másokkal szemben, tehát a szegényeket. A szegények melletti preferenciális döntés Gutiérrez szerint egy keresztény ember számára végső soron Krisztus példájának követése.¹⁸ Továbbá kijelenti, hogy ezen preferencia alapja Isten ingyenes szeretetében gyökerezik:

¹⁷ Gutiérrez A szegények jövője

¹⁸ Gutiérrez A szegények jövője

A szegényeké az elsőbbség, de nem azért, mert erkölcsi vagy vallási szempontból szükségképpen jobbak volnának másoknál, hanem azért, mert Isten: Isten. Az egész Bibliát Isten szeretete határozza meg. Isten azoknak kedvez, akik az emberi történelemben gyengék voltak és rossz bánásmódban részesültek. Ezt nyilatkoztatja ki az evangélium Nyolc Boldogsága, amely megdöbbentő egyszerűséggel mondja el, hogy a szegények, az éhezők és a szenvedők iránti preferencia Isten ingyenes szeretetén alapszik.¹⁹

Ezt a gondolatmenetet folytatva a szerző megjegyzi, hogy a szegények melletti preferenciális döntés nem egyszerűen a teológia szintjén létező elméleti fogalom, hanem elsősorban lelki életút. „Útiterv az Istennel és az ő ingyenes szeretetével való találkozáshoz.”²⁰ Végezetül Gutiérrez hangsúlyozza, hogy a szegények melletti preferenciális döntés jelentősége többek közt az, hogy újat tudott hozni és be tudott épülni a katolikus teológiába.²¹

Megváltás és felszabadítás

A Hittani Kongregáció több alkalommal is kritikával illette a felszabadítás teológiájának bizonyos megközelítéseit. A legerősebb kritika a marxista gondolatok és koncepciók kritika nélküli használatait illette.²² Ezek a gondolatok a felszabadítás és a szabadság fogalma körül találhatók a leggyakrabban a felszabadítás teológiájában. A felszabadítás és szabadság kapcsolatát, mint központi témáját ennek a teológiai irányzatnak, Gutiérrez Pál Galatához írt levelének értelmezésével kezdi.²³ A szabadságot a bűntől való szabadságként értelmezi, amit Pál levelét idézve Krisztus szerzett meg az emberiségnek (Gal 5,1). Ezen felül Gutiérrez elkülöníti a valamitől való és a valamire irányuló szabadságot: az első a bűnre, a kapzsiságra, az elnyomásra, az igazságtalanságra, az ínségre vonatkozik: olyan állapotokra, amelyektől szabadulnunk kell. Az utóbbi a szabadság értelmét mutatja fel: a szeretet, a közösségteremtés a felszabadítás legmagasabb foka. A valamire való szabadság értelmét a valamitől való szabadság mélyíti el. A Galata-levél egy másik fordulatra utalva kijelenthetjük, hogy Pál meggyőződését a szeretetre szabad (5,13) kifejezés foglalja össze.”²⁴

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Libertatis Nuntius Bevezetés.

²³ Gutiérrez A szegények jövője

²⁴ Uo.

A felszabadításnak e fogalma megegyezik a katolikus bűntől való megváltás fogalmával. A különbségek leginkább a bűn fogalma körül erősödnek fel. Abban, hogy a világon tapasztalható igazságtalanság, szegénység és elnyomás végső oka az emberek bűnben való rabszolgasága a Kongregáció tagjai és a felszabadítás teológusok egyetértének. A Hittani Kongregáció azt is elfogadja, hogy ez a rabszolgaság manifesztálódik az emberi élet minden területén: politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális téren egyaránt.²⁵

Viszont amíg a Kongregáció ragaszkodott az eredendő emberi bűnhöz, mint az emberek közti minden elnyomás és rossz cselekedet kiváltó okához, addig a felszabadítás teológiájában egyre nagyobb hangsúlyt kapott a bűnös struktúrák fogalma.

Ezeknek a struktúráknak a létezését természetesen elismeri a Hittani Kongregáció is, de hangsúlyozza, hogy a bűnös társadalmi struktúrák létrejöttének oka maga a bűnös ember, ezért hiba lenne azt gondolni, hogy ezen struktúrák radikális változtatásával, a remélt változásokat el lehet érni.²⁶

Marxizmus

A Hittani Kongregáció aggályosnak találta, hogy bizonyos felszabadítás teológusok a marxista filozófiát segédeszközként használták koruk társadalmi elemzéseihez. Elismerik ugyan, hogy a filozófia és egyéb humán tudományok segítséget nyújthatnak az ilyen elemzésekhez, de hangsúlyozzák, hogy egy teológusnak minden esetben, első sorban teológiai nézőpontból kell vizsgálnia.²⁷

A marxista fogalomrendszer és megközelítés használatát a korabeli latin-amerikai társadalom elemzésére több szempontból is problematikusnak tartották. Első sorban a marxista filozófia ateista volta miatt. Ez a tény már önmagában is elégséges a marxizmus és a kereszténység összeférhetetlenségének bizonyítására, hiszen ebből kifolyólag olyan alapelvekben különböznek egymástól, hogy az egyik elfogadása, akár felfogható a másik tagadásának. Másrészt problematikus az is, hogy az a társadalmi helyzet, aminek hatása alatt Marx kidolgozta filozófiai rendszerét a XIX. század második felében, csupán leegyszerűsítésekkel feleltethető

²⁵ Libertatis nuntius

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.VII/10 Marxist analysis

meg és alkalmazható a XX. század második felének szociális valóságára. Ezek a leegyszerűsítések pedig lehetetlenné teszik a szegénység kiváltó okainak precíz vizsgálatát.²⁸

Ehhez kapcsolódik erősen a tudományosság kérdése. Ugyanis az igazságtalan társadalmi helyzet tudományos elemzésére használt marxista elemzési rendszer, nem feltétlenül nevezhető tudományosnak a Hittani Kongregáció szerint. A marxizmus figyelmen kívül hagyja a különböző humán- és társadalomtudományok önállóságát és egy a globális valóság vízióját építi fel, ahol az elemzésekből és megfigyelésekből származó minden adat egy közös filozófiai és ideológiai szerkezetbe kerül.²⁹

Mivel az ideológiai alapelvek válnak elsődlegessé a társadalmi valóság elemzésében, és a különböző részek elválaszthatatlanok lettek a fent említett közös rendszerben, ezért lehetetlennek tartja a Hittani Kongregáció a marxista eszközök akár részleges használatát is. Hiszen az egységesített ideológiai rendszerbe való beépülés miatt lehetetlen a marxista analízis egyetlen részét elfogadni, anélkül, hogy elfogadnánk a marxizmust teljes egészében.³⁰

Ehhez hozzátartozik a marxista fogalmak adaptálása a teológiai értekezésekbe. A fent említett indoklások miatt érthető, hogy miért ellenzi e fogalmak használatát a Hittani Kongregáció. Például az elnyomás szó helyett következetesen a rabszolgaság kifejezést használja az *Libertatis Nuntius* című dokumentumában. Felhozzák példaként továbbá az „osztályharc” fogalmának használatát és téves azonosítását a „súlyos társadalmi konfliktussal”. Hangsúlyozzák, hogy ezek a kifejezések megtartották magukban a marxista ideológiát. Így még abban az esetben is, ha a szerző elítéli a marxista ideológiát és csupán az analízis egyes elemeit tartja meg és használja fel az elemzéseiben, komolyan összezavarhatja az olvasót.³¹

Gustavo Gutiérrez kora latin-amerikai valóságának leírásához ténylegesen használja a marxista analízis egyes elemeit, igaz igyekszik távol tartani magát és a felszabadítás teológiáját a marxizmus ideológiájától.

²⁸ *Libertatis nuntius* VII/ 11 Marxist analysis

²⁹ Uo. VII/ 6 Marxist analysis

³⁰ Uo.

³¹ *Libertatis Nuntius* VII/ 8 Marxist analysis

Ennek az elkülönítésnek a nehézsége a Hittani Kongregációtól fentebb említett idézetből könnyen érthető, hiszen az általa használt fogalmak, mint például az osztályharc, osztály analízis, elkerülhetetlenül a marxizmushoz kötődik a köztudatban.

Gutiérrez viszont ragaszkodik ezekhez a fogalmakhoz és felhasználja őket különböző közgazdasági fejlődés elméletek (függőség elméletek, developmentalizmus) elemzéséhez, kritikájához, vagy éppen továbbgondolásához.

Továbbá kimondja, hogy ahhoz a radikális társadalmi átalakuláshoz, ami felszabadítja a kontinenst a gazdagabb országoktól való függéstől, illetve az ebből profitáló és saját országuk szegényeit elnyomó társadalmi rétegtől, eddig a legtöbbet szocialista mozgalmak és egyének tettek.³² Támogatja azokat a nézeteket, miszerint Latin-Amerika számára járható út a szocializmus, ha minden ország a saját történelmi valóságának szigorú és teljes körű figyelembevételével alkalmazza.³³

Az erőszak és az azt fenntartó társadalmi rend

Végezetül fontos megemlítenünk az erőszak kérdését a felszabadítás teológiájában. A Hittani Kongregáció tovább lép a felszabadítás teológiája marxista megalapozottságának elemzésében. Megemlíti, hogy az analízis és a praxis a marxista gondolkodásban mindig együtt van jelen. És maga az analízis csupán egy fokozata a forradalmi küzdelemnek, ami a proletariátushoz kötődik. Ebből kifolyólag, csupán annak az analízise lehet helyes, aki részt vesz az osztályharcban, a munkásosztály mellett. Az igazságnak ehhez az osztályhoz és magához az osztályharchoz való kötése igazolja az erőszakos cselekedetek szükségességét a munkásosztály győzelme érdekében.

Hiszen az osztályharc, mint szükségszerűség jelenik meg, a társadalom pedig, erőszakra, az uralkodó osztály szegényeket elnyomó rendszerére épül a marxizmus szerint. Erre az elnyomó erőszakra a természetes és jogos válasznak szintén az erőszakot tartják.³⁴

Egy teológus számára viszont az erőszak nem lehet jogos válasz semmilyen helyzetben. Gutiérrez az erőszak kérdését leginkább a felülről lefelé irányuló intézményesített formán

³² Gutiérrez A Theology of Liberation 55

³³ Uo.56. oldal

³⁴ Libertatis Nuntius VIII/ 2-7 Subversion of the meaning of truth and violence

keresztül vizsgálja. Az erőszak ezen formájának megjelenése a latin-amerikai társadalmakban erősen összefügg a más, gazdagabb országoktól való gazdasági függéssel.

Latin-Amerika a gazdagabb országok (főleg az USA) számára az olcsó munkaerőt és nyersanyagforrást jelentett és jelent a mai napig. A megszerzett profit és természeti javak jelentős része viszont a gazdag országokba vándorol, ezzel is szélesítve a szakadékot jóléti és szegény társadalmak között.

A társadalmi változásoknak ugyanakkor nem csak a külső függés szab gátat. Minden országban megtalálható az a szűk gazdasági, illetve politikai elit, aki profitál ebből a függésből és érdeke ennek az igazságtalan társadalmi helyzetnek a fenntartása. Ilyen módon a lakosság jelentős többségét nyomja el egy számában nagyon csekély, viszont annál nagyobb gazdasági és politikai hatalommal rendelkező réteg, abból a célból, hogy ez a társadalmi elit fenntarthassa a számára kedvező rendet.

Az intézményesített erőszak nem csak a tényleges fizikai erőszakot foglalja magába. A fenntartani kívánt társadalmi helyzet megvédése érdekében folyamatosan sértik meg a lakosság polgári, munkavállalói és általános emberi jogait. Ezen utóbbin belül szélsőséges esetben az élethez való jogot.

Gutiérrez a gerillacsoportok és az egyéb, alsóbb társadalmi rétegekből szerveződő fegyveres csoportok problémájára nem tér ki külön. Ugyanakkor említést tesz arról, hogy az elnyomó erőszak és a terrorizmus egyformán elfogadhatatlan.³⁵

Ennek ellenére később arról ír, hogy a latin-amerikai papság jelentős része azt hangoztatja, hogy tartózkodni kell attól, hogy az elnyomók jogtalan erőszaka és az elnyomottak jogos erőszaka közé egyenlőség jelet tegyünk.³⁶ Az igazságos erőszak fogalmát tehát sokan használták katolikus körökben is. Gutiérrez nem foglal állást az erőszak jogosságának kérdésében. Viszont Hélder Câmara brazil püspökre hivatkozva megjegyzi, hogy az erőszakos reakciók bármelyik oldal részéről is érkeznek, egy erőszak-spirál kialakulásához vezetnek el.³⁷

³⁵ Gutiérrez A Theology of Liberation Introduction to the revised edition XXI.

³⁶ Gutiérrez A Theology of Liberation 64

³⁷ Uo. 55

Ideális társadalom

Gutiérrez számára ideális társadalmi átalakulás A felszabadítás teológiája című könyv ide tartozó részei alapján egyfajta szocialista társadalmi modell felépítése lenne, ami marxista alapokon nyugszik. Ezeket a marxista alapokat viszont szigorúan az adott ország történelmi és jelen valóságához kötve, illetve kulturális sajátosságait figyelembe véve kell alkalmazni.³⁸ Az egyház feladatát pedig egyértelműen ebben, a társadalmi átalakulást elhozó, küzdelemben való részvételben látja. Az egyházat képviselő emberként a legtöbb esetben ő is teológiai szempontból közelíti meg jelene legfontosabb kérdéseit, főleg, amikor a latin-amerikai egyház feladatáról beszél a felszabadítás folyamatában.

Az egyház feladata a társadalmi átalakulásban

Az egyház társadalmi feladatai közt kiemelkedően fontosnak tartja Gutiérrez az öntudatra ébresztést, mint evangelizációs küldetést. Ennek a célja nem csupán az, hogy ráébredjék az embereket saját, méltatlan helyzetükre a társadalmon belül, hanem, hogy ezek után ők is tudatosan részt vehessenek saját maguk és társaik felszabadításában.³⁹

Továbbá fontos feladat, az a már Medellínben megfogalmazódott tételt, miszerint az egyháznak kötelessége kritikával illetnie mindent, ami ellenkezik az igazsággal és veszélyezteti a békét.⁴⁰ Ezt a kötelességet a szerző szerint a szegények iránti szolidaritás határozza meg. Ez a szolidaritás egyben azt is jelenti, hogy a szegények és elnyomottak problémáit az egyháznak magára kell vennie, a sajátjává tennie.

Ennek az elkötelezettségnek a gyakorlati megvalósításához Gutiérrez nélkülözhetetlennek látta az igazságtalanság kritikáját, az egyszerű életmódot, a földi kötelekektől, intrikáktól és kétértelmű tekintélytől való mentességet.⁴¹ A szegények és elnyomottak melletti állásfoglalás egyben a fennálló renddel való konfrontálódást is jelentette.

Ez a probléma új keletű volt és megosztotta az egyházat, hiszen Latin-Amerikában mindig szorosan kötődött a fennálló rendhez. Ez a belső széthúzás pedig olyan eredményekhez vezetett,

³⁸ Uo. 93

³⁹ Uo. 69-70

⁴⁰ Uo. 68

⁴¹ Uo. 70

amiknek következtében egyes keresztény emberek az elnyomottak között találták magukat, míg mások maguk voltak az elnyomók.⁴²

Ehhez kapcsolódva hangsúlyozza az egyház és az állam különválasztásának a fontosságát, hogy az utóbbi megszabadulhasson a hatalomhoz fűződő kapcsolata miatt rávetített negatív képtől, és egyetlen földi köteléke az elesettekkel való közösség maradhasson.⁴³

Az egyháznak szintén feladata, hogy a forradalmi folyamatban támogassa és bátorítsa azokat a megmozdulásokat, amelyek elősegítik egy igazságos társadalom felépítését. Ugyanakkor a negatív irányba terelő elemekre való rámutatás is kötelessége. De mindezen funkciókat csak akkor töltheti be, ha már a keresztény közösség a társadalmon belül a változásokért tevő, kreatív résztvevő.⁴⁴

Gutiérrez az újonnan kialakuló teológiai irányzat veszélyeiről és hiányosságáról is beszél. Azok, akik elkötelezték magukat a felszabadítás folyamatában, egy fajta első keresztény generációnak számítanak a szerző szerint, abban az értelemben, hogy az élet sok területén teológiai és spirituális hagyományok nélkül maradtak. Az ő feladatuk az új tradíció megteremtése. Ezzel kapcsolatban hívja fel a figyelmet arra, hogy mivel ezek az emberek közeli kapcsolatban vannak olyanokkal, akik a történelmi fejlődést marxista szempontból látják, fontos, hogy az egyház tagjai hangsúlyozzák a kereszténység eszkatológikus értékeit. Ezek nemcsak a történelem teljesítményeinek időlegességét hangsúlyozzák, hanem ezen túl is a nyitottságot, egy minden ember és Isten közti lelki közösségre.⁴⁵

Az aktív társadalmi szerepvállalás, tehát nem kérdéses. Ami kérdés az, hogy mi az egyház küldetése és meddig mehet el benne? Arra, hogy Gutiérrez mit tart a legfontosabb küldetésnek, talán fentebb sikerült válaszolnunk. Arra, hogy meddig mehet el az egyház küldetése teljesítésében, talán az autentikus keresztényi értékek és teológiai támpontok hangsúlyozásában találjuk a választ a szerzőnél.

⁴² Uo. 75

⁴³ Uo. 69

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo. 75

Végezetül Gutiérrez az igazságtalanság, szegénység és elnyomás elleni küzdelem súlyát azzal növeli tovább, hogy célként a II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* című konstitúciójára hivatkozva az új humanizmus megszületését jelöli meg.⁴⁶

„Ily módon tehát egy új humanizmus születésének vagyunk tanúi, melyben az embert elsősorban a testvéreiért és a történelemért érzett felelősség határozza meg.”⁴⁷

⁴⁶ Uo. 81

⁴⁷ *Gaudium et Spes*

Óscar Romero

Rövid történelmi áttekintés

Az a történelmi valóság, aminek kialakulásáról Gutiérrez a függőség elmélet kapcsán beszélt A Felszabadítás teológiája című könyvben, El Salvadorra is igaznak bizonyul. Jóllehet az egykori spanyol gyarmat 1821-ben kikiáltotta függetlenségét, demokráciáról az ezt követő évszázadban sem beszélhetünk. A szinte abszolút hatalom a spanyolok kezéből, a kis létszámú salvadori elithez vándorolt. A „tizennégy családként” is emlegetett, valójában néhány ezer fő egészen a polgárháborút megelőző néhány évig uralta a gazdaságok hatvan százalékát, a teljes bankrendszert és az ország gyárainak jelentős részét. A nemzet bevételeinek ötven százaléka közöttük oszlott szét.⁴⁸ Ebben az időben szintén El Salvadorban volt a lakosság köreiből a legnagyobb jövedelem különbség.⁴⁹

Az oligarcha családok zsoldos katonaság segítségével uralták az országot. 1933-tól 1980-ig, egy elnök kivételével, mindenki katonai diktatúrát tartott fent. Jóllehet, annak érdekében, hogy a demokrácia látszatát fenntartsák, rendszeresek voltak a parlamenti választások. Ezek a választások, viszont rendszerint korruptak voltak, és az elit érdekeit képviselő pártok és politikusok kerültek ki győztesen rendszerint.

Az 1972-es választásokon ez a korrupció a felszínre került. Több ellenzéki párt egyesüléséből megalakult az UNO (Unión Nacional Opositora) José Napoleón Duarte vezetésével. Politikai ellenfele a katonasághoz közel álló PCN (Partido de Conciliación Nacional) jobboldali párt jelöltje, Arturo Armando Molina volt. Bár a szavazatszám alapján Duarte jelentős előnyre tett szert, a másnapi eredményhirdetés Molinát győzelmével zárult.⁵⁰ Duartét egy, az ő elnökségét támogató baloldali szervezetek által megkísérelt, ám sikertelen puccs után Venezuelába száműzték.⁵¹

Molina 1977-ig volt az ország vezetője. Őt Carlos Humberto Romero követte, aki szintén a PCN tagja volt. Az ő elnöksége alatt avatták érsekké Óscar Romerót. 1979-ben a JRG (Junta Revolucionaria de Gobierno) megdöntötte Carlos Humberto Romero elnökségét. Ám a tervezett

⁴⁸ White 13

⁴⁹ Uo. 12

⁵⁰ Uo.89

⁵¹ Uo.90

reformokat (szabad választások, földreform, minden politikai párt elismertetése, bankok államosítása, illetve az ORDEN⁵² feloszlata) nem sikerült véghezvinniük. A folyamatos fenyegetések hatására a JRG vezetőségének nagy része lemondott. Mindeközben a baloldali fegyveres csoportok és gerillaszervezetek egyesültek a junta elleni küzdelemben.⁵³ Az erőszakos cselekedetek, gyilkosságok száma mindkét oldalról tovább nőtt.

Óscar Romero érseki kinevezése

A földreformok folyamatos visszatartása és a különböző, az elit érdekeivel ellentétes földműves- és munkásszervezetek folyamatos katonai zaklatása ellehetetlenítette a társadalom alsóbb rétegeinek érdekvédelmét.

A 60-as évektől kezdődően a salvadori papság körében is egyre nagyobb népszerűsége tett szert a felszabadítás teológiája. A II Vatikáni Zsinat és a medellíni konferencia tanításai leginkább a vidéki környezetben, földművesek közt tevékenykedő alsópapság körében fejtettek ki jelentős hatást. Egymás után szerveződtek a katolikus bázisközösségek a kis falvakban és városokban egyaránt. Ezek az egyházon belül kialakult kis létszámú közösségek, vezetőik többnyire laikusok. Latin-Amerika, Afrika, Délkelet-Ázsia, bázisközösségeinek karakterét az égbekiáltó nyomor és elnyomás ellen folytatott harc határozza meg.⁵⁴

Óscar Romero, mint San Salvador-i egyházmegye helyettes püspöke kevésbé értett egyet az egyházi reformokkal. Később, 1974-ben Santiago de Maria egyházmegye püspökeként, már kezdte másképp látni az országot, és kiváltképp a földműves parasztság helyzetét. Santiago de Maria egy túlnyomóan mezőgazdasági munkások által lakott egyházkerület, ahol Romero püspökként naponta szembesült a földművesek embertelen körülményeivel. 1975-ben az államhoz közeli katonai szervek meggyilkoltak öt földművest az egyházmegyében. Romero a megye lelki vezetőjeként, felkereste az elhunytak családtagjait, ő celebrálta a gyászmisét, továbbá levélben fejezte ki felháborodását a miniszterelnöknek.⁵⁵

⁵² ORDEN (Organización Democrática Nacionalista) Félkatonai szervezet, ami a 70-es, 80-as években az állam egyik legjobban szervezett és legerősebb halálbrigádja volt. Katonai védelmi egységek és besorozott földművesek egyaránt a tagjai voltak.

⁵³ White 99

⁵⁴ Magyar Katolikus Lexikon/ Bázisközösség

⁵⁵ Romero Diary 8

Ennek ellenére Romerót El Salvadorban, mind politikai, mind egyházi körökben konzervatív keresztényként tartották számon. Ezért is volt nagy öröm a kormánypártiak számára, hogy 1977. február 23.-án Romerót érsekké avatták. Az oligarcha családok abban reménykedtek, hogy egy konzervatív érsek, az ő érdekeiket szolgálva elítéli majd a felszabadítás teológiájának megjelenését, és tartózkodni fog a társadalmi igazságosság és a szegények jogainak követelésétől.⁵⁶

Azonban döntő változás Romero gondolkodásában hamarosan bekövetkezett. Alig három héttel az érsekké szentelése után, március 12.-én fegyveres katonák tüzet nyitottak Rutilio Grande katolikus papra, aki a felszabadítás teológiájának lelkes követője volt, illetve a vele utazó két civil salvadorira: egy fiatal fiúra és egy öregemberre. Mindhárman meghaltak.⁵⁷

Az eset nem csak azért volt sokkoló Romero és az egész ország számára, mert Grande volt az első pap, akit megöltek a salvadori polgárháború kezdetén, hanem mert a jezsuita pap az érsek barátja volt.⁵⁸ Hiába kérte Romero, gyilkosság ügyében az állam részéről vizsgálat nem történt. A hivatalos sajtóban megjelenő írások az esettel kapcsolatban pedig több helyen elhallgatták az igazságot. Erre reagálva az érsekség is kiadott egy közlőnyt, ami feltárta azokat a tényeket, amiket a kormány elhallgatott.⁵⁹

Ezen túl Romero három napra bezáratta a katolikus iskolákat a gyász jegyében. A temetést követő hét vasárnapján pedig egyetlen egy misét rendelt el az érsekségen. Ez a döntés vezetett az első összeütközéshez az érsekségen belül. A pápai nuncius igyekezett lebeszélni Romerót arról, hogy egyetlen misét tartson, mondván a kormány provokatívnak találhatja ezt az akciót.⁶⁰ A figyelmeztetés ellenére Romero megtartotta a misét.

A kormány részéről már évek óta tartó gyakorlat volt a bázisközösségeket szervező, és a felszabadítás teológiájának tanításait (főleg a szegényekkel kapcsolatosokat) hirdető papok és közösségek kommunistának, felforgatónak való titulálása és katonai zaklatása. Ez a fajta megbélyegzés és kirekesztés a vallásos közösségeken kívül az egyetemeket és minden más, a kormány érdekeit sértő szervezetet is érintett.

⁵⁶ Romero Diary 10

⁵⁷ Human rights in El Salvador II

⁵⁸ Romero Diary 10

⁵⁹ Human rights in El Salvador II

⁶⁰ Romero Diary 10

Többek között az ilyen támadásokra reagált Romero homíliája, amit Rutilio Grande és a két meggyilkolt földműves temetésén hangzott el. A beszéd központi témája az egyház társadalmi tanításának és az általa hirdetett megváltásnak a tisztázása, és a politikai szervezetektől való elhatárolása volt. Beszédét VI. Pál pápa gondolataival kezdte:

Mit tesz tehát? [az egyház] Arra igyekszik rávenni a keresztények tömegeit, hogy fáradozzanak mások felszabadulásáért. A szabadságjogokért fáradozóknak hitből forrászó eszméket nyújt; előtérbe állítja az embertársi szeretetet és a kereszténység szociális tanítását. Aki valóban keresztény, nem veheti semmibe az egyház szavát: elméletben és gyakorlatban ahhoz igazítja tevékenységét, részvételét, kötelezettségvállalását. Az elkötelezett keresztény nem fogja összetévesztetni a keresztény elveket sem taktikával, sem pártpolitikával. Az egyház az emberi felszabadulásért való harcot az üdvösség evangéliumi üzenetének teljességében szemléli.⁶¹

Ezekre a gondolatokra építve homíliáját, Romero felhívja arra a megjelentek figyelmét, hogy ezt az összejövetelt semmiképpen se politikai eseményként fogják fel, sokkal inkább a hitben való összejövetelként.⁶² Továbbá hangoztatta, hogy az a felszabadítás, ami Rutilio Grande hirdetett, keresztény hitből fakadó volt és megegyezett az egyház tanításaival.⁶³ Hangsúlyozta az egyház társadalmi tanításait és felszabadítását hirdető embereknek óvakodniuk kell a rövidlátás veszélyeitől. Muszáj átlátniuk az időleges földi valóságon és struktúrákon. Fel kell ismerniük Grande atya példáján át, hogy mindig van más opció, mint az erőszak.⁶⁴

A keresztények célja az embertársaik iránti szeretet kell, hogy legyen. Éppen ezért nem lehetnek érzéketlenek mások szenvedéseivel szemben. A felebaráti szeretet felismerteti velük azt a közösséget a keresztény hitben, amire Máté evangéliumában a következő idézetet találjuk: „Bizony mondom nektek, amit e legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek” (Mt 25,40).

Romero kérte a temetésen megjelent papságot, hogy tartsanak össze. Óvakodjanak attól, hogy bármilyen ideológia, ami nem a Szentírásra épül, vizályt okozzon és eltávolítsa őket egymástól.⁶⁵

⁶¹ VI. Pál Evangelii nuntiandi III./38

⁶² Romero Dedicated love 2

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo. 4

⁶⁵ Uo

Felhívta a figyelmet arra is, hogy a halálesetek felett érzet fájdalom nem vezethet egy keresztény embert sem a bosszú vágyáig.⁶⁶ Viszont az igazság vágya elválaszthatatlan a szeretettől. Ezért is kérte fel Romero a kormányt a halálesetek teljes körű kivizsgálására.⁶⁷ A vizsgálat a kormány részéről nem történt meg.

Homíliája zárásaként az érsek hangsúlyozza, hogy az egyháznak nincsenek ellenségei, mindenkihez szeretettel fordul. Ez a szeretet a gyilkosokra is érvényes. Lukács evangéliumát idézi: „Atyám, bocsáss meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek.” (Lk 23,34)⁶⁸

Romero társadalmi szerepvállalása

Romero sok írásában hangoztatta az aktív társadalmi szerepvállalás fontosságát. Érseki munkásságának három éve pedig igazolta ezen az állításának a komolyságát. Naplóbejegyzései elének tárják az érsek mozgalmas mindennapjait. Szinte minden nap konzultált különböző vallási és társadalmi szervezetekkel, igyekezett tanácsokkal ellátni a hozzá fordulókat és segítséget nyújtani nekik.

1978. március 31.-i bejegyzésében említést tesz a *Socorro Juridico* jogászokból és joghallgatókból álló szervezetről.⁶⁹ Ez a szervezet nyújtott jogsegélyt az egyháznak és mindenekelőtt azoknak a szegényeknek, akik máskülönben nem tudták volna képviselni saját érdekeiket. A jogsegélyszervezet ugyan nem Romero ötlete volt (Segundo Montes jezsuita pap szervezte meg 1977-ben), de 1977 márciusától halála napjáig folyamatos kapcsolatban volt velük.⁷⁰

Romero homíliáit minden vasárnap az YSAX, az egyház rádióállomása sugározta az egész ország területén. Korabeli felmérések szerint a vidéki lakosság 73, míg a városiak 43 százaléka hallgatta az adást.⁷¹ A homília elmondása után az érsek rendszerint összefoglalta a hét eseményeit és az egyház azokkal kapcsolatos állásfoglalását is.⁷² Ezeknek a híradásoknak a fontosságát jobban megértjük, ha figyelembe vesszük, hogy ez volt az egyetlen, az államtól független hírforrás, amihez mindenki hozzájuthatott országos szinten.

⁶⁶ Uo. 3

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ Uo.4

⁶⁹ Romero Diary 19

⁷⁰ Cuéllar Monseñor Oscar Romero 2

⁷¹ Romero Diary 2

⁷² Uo.

Végezetül Romero létrehozott menekülttáborokat azoknak a salvadoriaknak, akik otthonaik elhagyására kényszerültek. Ezek a menekülttáborok (az első a San José de la Montana Szeminárium épületében, a második a Bazilikában) voltak az elsők Latin-Amerikában.⁷³

Pásztori levelek

Már ebben a rövid szövegben is megjelennek azok a gondolatok, amik Romero lelkipásztori üzenetét hordozzák. Érseksége három éve alatt négy pásztori levél született, mindegyik az ország kritikus társadalmi helyzetére reflektál, de távol tartja magát a politizálástól. Igaz, hogy minél előrébb haladunk az időben, annál érzékenyebb témákat érintenek ezek a szövegek. De Romero mindvégig különválasztotta az egyház tanításait a politikától és hangsúlyozta mindkét terület autonomitását.

A következőkben az említett pásztori leveleken keresztül igyekszem azokat a kérdésköröket végigjárni, amit már Gutiérreznél megtettem.

Az egyház feladata

Romero az egyház legfontosabb feladatának az evangelizációt tartja.⁷⁴ Az egyház létezésének a célja az, hogy tovább vigye Jézus Krisztus tanításait, és amikor ezt teszi, Krisztus testévé válik a történelemben.⁷⁵

A II. Vatikáni Zsinat és a medellíni konferencia iratai is hangsúlyozzák: egy olyan történelmi pillanat részesei vagyunk, amikor az emberiség történetének egy új, döntő szakaszába lép. És ez különösen Latin-Amerikára nézve.

Ezeket a változásokat az egyház az idők jeleinek tekinti, amiken keresztül Isten üzen nekik. Pontosan ezért mindig tudatában kell lennie ezeknek a változásoknak, hogy Isten igéjével adhasson rájuk választ.⁷⁶ Ebből is adódik az a Romero által sokat ismételt tétel, hogy az egyháznak korszerűnek kell lennie. Ehhez szükséges, hogy folyamatos párbeszédet tartson fent a körülötte levő világgal.⁷⁷ Az egyház missziója ugyanis kettős: spirituális és emberi. Ez a kettő szorosan összetartozik: a jelen emberének szolgálata és Isten országának az építése.

⁷³ Cuéllar Monseñor Oscar Romero 12

⁷⁴ Romero Második pásztori levél 9

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ Romero Első pásztori levél 3

Az egyház tudatában van annak, hogy Isten országát sosem érhetik el teljesen ezen a világon, de feladatának tekinti, hogy segítsen az embereknek minél közelebb kerülni hozzá.⁷⁸ Így kötelessége a bűnös cselekedetek ellen való felszólalás és igazságos utak, megoldások keresése, és tanácsadás az evangélium fényében. Az egyház tudja, hogy a végső döntések meghozatala nem az ő feladata.

Az egyház nyitottnak kell lennie a politikai párbeszédre és az igazságos ügyek támogatására, de egyetlen politikai szervezettel sem azonosíthatja magát.⁷⁹ Mindegyik félnek tiszteletben kell tartania a másik önállóságát.

A bűn fogalma

Romero a bűnt első sorban az egyén szintjén látja. A fogalom nála a következőképpen jelenik meg: az egyén cselekedete, amivel saját akaratából megtagadja és megsérti az Urat.⁸⁰ Ugyanakkor az egyház, hangsúlyozza a bűn társadalmi következményeinek súlyosságát is. Romero a medellíni konferencia bűnről alkotott véleményét idézi. Miszerint a bűn egyéni és társadalmi szinten való erős jelenlétének kiváltó oka a szolidaritás hiánya az emberekben. Ez a hiány súlyos bűnök elkövetéséhez vezet, mind az egyén, mind pedig a társadalom szintjén. Ezek a bűnök pedig tisztán láthatóvá válnak a latin-amerikai társadalmak igazságtalan szerkezetében.⁸¹

Romero elismeri, hogy a társadalmi szinten elkövetett bűnök elítélése vezet a legnagyobb konfliktushoz az egyház és a világ között. Ugyanakkor évszázadokon keresztül csak az egyéni és kisebb közösségeket (család) érintő bűnökről beszéltek. Fontos, hogy a társadalmi bűnökről való beszéd nem új kreáció: az egyház működésének kezdetén ez sarkalatos kérdés volt a keresztény közösségekben.⁸²

A szegények melletti preferenciális döntés

A teljes emberiség szolgálatában, Romero is elsőként jelöli meg a szegényeket. Különösebb magyarázatot nem fűz a kijelentéshez, az egyház, mint Jézus Krisztus követője, szintén elsőként fordul azokhoz, akik a történelemben a legutolsók voltak.

⁷⁸ Romero Második pásztori levél 11

⁷⁹ Uo. 14

⁸⁰ Uo. 5

⁸¹ Uo.

⁸² Uo

Jelentősen többet foglalkozik a félreértések eloszlatásával és a negatív reakciók cáfolatával. Legtöbb esetben e tanítás miatt érte kritika az egyházat a hatalom részéről. A leggyakoribb kritika a preferencialitás kizárólagosságként való értelmezése volt. Azzal vádolták az egyházat, hogy elfordult a gazdagoktól és a középosztálytól, és csak a szegényeknek hirdette a megváltást.

Romero a védelmébe vette a szegények melletti preferenciális döntést. Véleménye szerint, ha az egyház lemondana arról, hogy a szegények szószólója legyen, saját Isteni iránti szeretetét és evangéliumi köteleességét tagadná meg.⁸³ Elmondása szerint ez a döntés nem megosztja, hanem egységbe kovácsolja a keresztényeket.⁸⁴ Az egyház társadalmi osztálytól függetlenül mindenkit meghív, hogy részt vegyenek a szegényekért való küzdelemben.⁸⁵ Felhívja a figyelmet arra is, hogy az egyházon belül sem mindenki eléggé elkötelezett a szegények ügyében és szükségesnek tartja, hogy még inkább jelen legyenek köztük.⁸⁶

A szegénység jövőjének jobbá tétele érdekében Romero négy fontos lépést fogalmaz meg. Az első a szegénységet generáló mechanizmusok feltárása és az ellenük való felszólalás. A második, hogy egyesítsenek minden jóakarátú embert annak érdekében, hogy megszüntethessék a szegénységet és egy igazságosabb világot hozzanak létre. Harmadszor támogatni kell a munkások és a földművesek azon törekvéseit, hogy felelősségteljes és szabad emberként kezelje őket a társadalom. Végezetül pedig védeni kell az alapvető jogukat a saját érdekképviselőt megszervezésére.⁸⁷

Erőszak

A harmadik pásztori levél külön fejezetet szentel az erőszaknak. Romero hangsúlyozza, hogy az erőszak nem része az emberi természetnek. Ezért a kialakulásuk okát máshol kell tovább keresni.

A levél központi témája az egyház és a politikai szervezetek kapcsolata. Nem véletlen, hogy ezekkel a szervekkel kapcsolatban jön szóba az erőszak kérdése, mondja Romero. Hiszen a populáris politikai szervezetek céljaik elérésének érdekében, gyakran szükségességét érzik az

⁸³ Romero Negyedik pásztori levél 24

⁸⁴ Uo. 12

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Uo. 24

⁸⁷ Uo. 36

erőszak használatának. Romero igyekszik feltárni a nemzetét fenyegető legfőbb problémát teljes komplexitásában. Ennek érdekében sorra veszi és részletezi az erőszak különböző fajtáit.

Az intézményesített erőszak az első a felsorolásban. Ez leginkább az igazságtalan politikai struktúrákban érhető nyomon. Romero kimondja, hogy minden olyan rendszer, ami elnyomás alatt tartja a társadalom nagy részét, hogy egy kisebb politikai elit érdekeit védje, él az intézményesített erőszakkal. Mindenki felelős az ilyen erőszak létezéséért, aki monopolizálja a gazdasági hatalmat, ahelyett, hogy megosztaná, aki passzív marad az elnyomottakkal szemben, illetve aki erőszakos módszerekkel védi a politikai elit érdekét.⁸⁸

Ehhez kapcsolódik szorosan a represszív erőszak, amit az államvédelmi szervek használnak, bármilyen a fennálló rend elleni tiltakozás leverésére.⁸⁹

A gerilla csoportok által véghezvitt erőszakos cselekedeteket Romero lázító vagy terrorista erőszaknak nevezi. Ezt azzal indokolja, hogy a forradalmi szó nem tartalmazza feltétlenül azt a pejoratív jelentést, amit hangsúlyozni kíván.

Nem csak az állam részéről érkező erőszakot ítéli el. Hangsúlyozza, hogy a gerillák a társadalmi változások eléréséhez tévesen az egyetlen hatásos eszközt látják az erőszakban. Ezek a provokációk viszont bizonyítottan csak újabb vérengzésekhez vezetnek.⁹⁰

A felsorolást végül a spontán erőszakkal zárja, ami magába foglal minden, előre meg nem szervezett, véres összeütközést.⁹¹

Az erőszak ilyen formáit az egyház teljes mértékben elítéli. Ugyanakkor két szigorú feltételek közt esetlegesen igazolható esetről is számot ad. Az egyik az önvédelem. Ám ezzel kapcsolatban is hangsúlyozza, hogy az önvédelem is csak addig jogos, amíg nem csap át felesleges agresszióba. De az erőszak önvédelemként való használatát is csak abban az esetben ajánlja, ha már minden próbálkozásunk sikertelennek bizonyult a békés megoldásra.⁹² A másik eset a zsarnoké, aki hosszú időn keresztül és egyértelműen megsérti az alapvető emberi jogokat,

⁸⁸ Romero Harmadik pásztori levél 20

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ Uo. 21

⁹¹ Uo.

⁹² Uo.. 22

és súlyos károkat okoz a közjavakban. A gondolat, amit VI Pál pápától idézett Romero itt megszakad és a felkelésekből születő új erőszak veszélyeire figyelmeztet.⁹³

Körbejárva az erőszak lehetséges, és El Salvadorban többnyire megtapasztalt formáit, Romero a békés megoldások fontosságára helyezi a hangsúlyt. Romero megjegyzi, hogy az erőszakmentesség nem gyávaság, sőt sokkal nagyobb bátorság kell a békés megoldás kereséséhez, mint a harchoz.⁹⁴

Romero társadalomkritikája

Romero harmadik és negyedik pásztori levelének központi témája az egyháznak az állammal, illetve az ellenzéki politikai szervezetekkel kapcsolatos állásfoglalása. A következőkben a negyedik pásztori levélen keresztül fogom vizsgálni az érsek által megfogalmazott kritikákat.

Az érsek utolsó, 1979-ben íródott pásztori levele a harmadik Latin-Amerikai Püspöki Konferencia hatása alatt született. Az ugyanabban az évben rendezett pueblai konferencián a püspökök sokkal súlyosabb társadalmi problémákkal találták magukat szemben, mint tíz évvel előtte Medellinben.⁹⁵

Az egyre súlyosbodó társadalmi helyzet miatt, az eddigieknél pontosabb és mélyrehatóbb kritika megfogalmazására volt szükség. Ez a kritika ugyanakkor nem csak a politikai pártokat és a társadalmi elitet érintette, hanem az egyházat is. A legsúlyosabb problémáknak a széthúzást, a megújulástól való tartózkodást, illetve a politizálást látta.⁹⁶ Ezekkel kapcsolatban felhívta a figyelmet arra, hogy az egyháznak nincs kompetenciája gazdasági és politikai elemzésekre és nem is célja. A valós feladata ebben a kritikus történelmi pillanatban is az evangélium fényében a megváltás hirdetése és az emberek életének jobbá tétele.⁹⁷ Ehhez azonban elkerülhetetlenül szükség van a bűn minden formájának elítélésére. Ezt az ítéletet azonban nem szabad negatív módon szemlélni. Az egyház párbeszédre törekszik a bűnösökkel, nem a pusztulásuk a célja, hanem a megtérésük.⁹⁸

⁹³ Uo.

⁹⁴ Uo.

⁹⁵ Romero Negyedik pásztori levél 2-3.

⁹⁶ Uo. 11.

⁹⁷ Uo. 15.

⁹⁸ Uo. 18.

Mind a politikai elit és az őt támogató fegyveres erők, mind pedig az ellenzéki szervezetek esetében Romero a hamis bálványok állításával és annak veszélyeivel kezdi a kritikáját. A politikai elit a vagyont és a magántulajdont bálványozza. Ez a bálványozás Romero szerint maga után vonja a gazdasági, politikai és társadalmi hatalom abszolutizálását.⁹⁹ Ezek nélkül ugyanis lehetetlen lenne számukra kiváltságos helyzetük fent tartása.¹⁰⁰

Az ország jelenlegi gazdaságának az alapja az olcsó munkaerő. A lakosság jelentős részét kitevő parasztság éhbérért dolgozik.¹⁰¹ Megjegyzi, hogy amíg az állam engedélyezi a munkaadóknak (jelen esetben a földbirtokosok) az érdekvédelmi szervezetek létrehozását, addig ezt megtagadja a munkásoktól, akiknek semmilyen más eszközük sem marad saját érdekeik védelmére.¹⁰²

Az elit kritikájához hozzátartozik az ő érdekeiket védő nemzetbiztonsági erők kritikája is. A valós nemzeti érdekek védelme helyett, csupán az oligarchák érdekeit védik. Azokat, akik súlyos fenyegetést jelenthettek ezeknek az érdekeknek a fenntarthatóságára, az elit a nemzet ellenségének titulálta és a nemzetvédelmet felhasználta a gyilkosságok, emberrablások, kínzások, bebörtönzések igazolására.¹⁰³

Azt, hogy kik voltak az államhoz közelálló különböző katonai és fegyveres szervek áldozatai, jól mutatja *Socorro Juridico* által készített grafikon, amire Romero hivatkozik. E szerint 1979-ben január és június közti időszakban, a nemzetvédelmi erők és katonai szervek által meggyilkoltak száma négyszázhat főre, míg a politikai okok miatt letartóztatottaké háromszázhetre növekedett. A statisztikák arra is rámutattak, hogy minden áldozat alsóbb, paraszti és munkás rétegből került ki.¹⁰⁴

Az érsek szerint mind az állam, mind a gerillacsoportok részéről érkező, folyamatosan növekvő erőszak olyan, addig nem látott szintekig jutott el, ami polgárháborús helyzetbe sodorta

⁹⁹ Uo. 20

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ Uo. 8

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Uo. 20

¹⁰⁴ Uo. 6-7

az országot. Az ilyen módon kialakult erőszakspirál pedig egyre valószínűtlenebbé tette a békés megoldás lehetőségét.¹⁰⁵

Romero kitér a különböző ellenzéki szervezeteket fenyegető veszélyekre is kitér pásztori levelében. Megjegyzi, hogy ugyan az salvadori lakosság különböző rétegeinek érdekét védő szervezetek létrejötte üdvöztendő dolog, de a túlzásoktól nekik is óvakodniuk kell. Erre példának hozza túlzott politikai aktivitást. Ezalatt azt érti, hogy a különböző csoportoknál, a munkások, parasztok, tanárok stb. érdekképviselője másodlagossá válik a politikai hatalomért folyó harc mellett.¹⁰⁶ A hatalom megszerzéséért folyó küzdelemben gyakran alárendelté válnak az emberek. Aggasztónak találja a keresztény értékek elhagyását és vallásos érzékenység gyakori megsértését.¹⁰⁷ Továbbá, érdekvédelmi szervezetek fanatizálódása lehetetlenné teszi a párbeszédet és szövetségkötést más szervezettekkel.¹⁰⁸

Az ideális társadalmi átalakulásról

Gutiérrezzel ellentétben Romero nem beszélt forradalmi átalakulásról a remélt társadalmi változások kapcsán. Pásztori leveleiben több helyen is az ország valóságos demokráciává válásának fontosságáról ír. Ezt békés, széleskörű társadalmi párbeszéd és együttműködés révén kívánja elérni.

A demokratikus átalakulás támogatójaként Romero egyaránt elítéli a kapitalizmust és a marxizmust. A kapitalista rendszer kritikája országa több évszázados negatív tapasztalataiban gyökerezik.

A marxizmussal kapcsolatban kijelenti, hogy mivel ateista ideológia eredendően összeegyeztethetetlen az egyház tanításaival.¹⁰⁹ Ugyanakkor a marxizmus és az egyház összekapcsolását érintve megjegyzi, hogy az egyházat az alapvető emberi jogok követelése miatt nevezték bizonyos politikai tényezők kommunistának.¹¹⁰ Azzal, hogy a politikai elit és a kormány

¹⁰⁵ Uo. 7

¹⁰⁶ Uo. 21

¹⁰⁷ Uo.

¹⁰⁸ Uo.22

¹⁰⁹ Romero Második pásztori levél 13

¹¹⁰ Uo. 14

minden igazságosabb, egyenlőbb társadalmi rendért küzdő egyént és szervezetet kommunistának kiáltott ki, ellenzéki körökben elősegítette az ideológia terjedését és népszerűbbé válását.¹¹¹

Az érsek hangoztatta továbbá, azt is, hogy egy békés, demokratikus átalakulás reális lehetőség lehet és kellene, hogy legyen a salvadori társadalomnak. Ő úgy látta, hogy a kormány számára minden lehetőség adott ahhoz, hogy elindítsa az országot a valódi demokrácia kiépítése felé.¹¹² Amennyiben a politikai elit lehetővé tette volna a lakosság jelentős szegénységben élő többsége számára is, hogy részt vegyen a politikai életben és részesüljön az emberhez méltó élethez szükséges mértékben a javakból, akkor elkerülhető lett volna minden erőszak.¹¹³

Az egyházat és Romero személyét ért támadások

Az állam és a gerillacsoportok kritikája, az erőszak elítélése és a szegények melletti kiállás miatt mind az egyház tagjait, mind Romerót rengeteg támadás érte. Ezekre az érsek naplóbejegyzéseiben és homíliái végén, a hét eseményeinek ismertetésénél, rengeteg példát találunk.

1977-ben több külföldi állampolgárságú papot utasítottak ki az országból.¹¹⁴ Ugyanebben az évben a média is támadta az érsekséget és a papokat. A legtöbb támadás a vidéken, paraszti közösségek között dolgozó papokat érte, közösségépítő munkájuk miatt.¹¹⁵ Gyakoriak voltak az éjszakai házkutatások. Ilyen házkutatásról számol be Romero 1980. március 16.-i homíliájában. Körülbelül negyven fegyveres katona tört be 1980. március 12.-én a papok lakhelyére Zacamil városában. A házkutatás során több irat eltűnt.¹¹⁶ Ugyanebben a homíliában az érsek beszámol a fegyveres erők figyelmeztetéséről, miszerint át fognak kutatni több templomot, illetve a San José de la Montaña Szemináriumot. A kutatást azzal indokolták, hogy az említett épületekben fegyvereket tárolnak. Romero tagadta ezeket a vádakat.¹¹⁷

Több támadás érte az egyházi médiumokat és dolgozóit. Az érsek naplójában beszámol arról, hogy egy nyomdai dolgozót letartóztattak és megkínoztak. A fiatalember annál a

¹¹¹ Uo.

¹¹² Romero Negyedik pásztori levél 30

¹¹³ Uo.27

¹¹⁴ Romero Diary 9

¹¹⁵ Uo.

¹¹⁶ Romero Reconciliation 12

¹¹⁷ Uo. 13

nyomdánál dolgozott, ahol az *Orientación*-t, az egyház hetilapját nyomtatták.¹¹⁸ 1980-ban több bombatámadás érte az YSAX rádióállomását. Ezek közül a február 19.-i, olyan súlyos károkat okozott, amik miatt a rádió egy hónapig nem üzemelt. Romero ezeket a támadásokat a szélső jobb oldalnak tulajdonította, és úgy gondolta, hogy a céljuk az egyház hangjának elnémítása volt.¹¹⁹

Az egyházi emberek zaklatásában nem ritkán a végletekig elmentek az államhoz közeli fegyveres erők. Az első pap, akit megöltek a már említett Rutilio Grande volt. Azonos sorsra jutott másik öt pap és Romero érsek volt a hatodik.¹²⁰ Alig két héttel az érsek halála előtt naplójában, illetve a már említett homíliájában is beszámol egy megghiúsult bombatámadásról. A Bazilika egyik oltára alatt találtak rá a robbanófegyverre, amit sikeresen tudtak hatástalanítani a tűzszerészek. Azonban ha még is felrobban, több száz ember halálát okozhatta volna.¹²¹

Az egyház tagjai közül Romero volt az, akit a legtöbb támadás ért. A média folyamatosan támadta az érseket. Kommunistának, örültnek nevezték, tevékenységét bomlasztónak titulálták a sajtóban.¹²² Az érsek számára a legfájdalmasabb mégis a püspökök vele szembeni ellenségessége volt. Rivera püspök kivételével mindenki ellenezte Romero társadalmi szerepvállalását, sőt, azzal vádolták, hogy az ország legtöbb problémájának ő maga az okozója.¹²³ A rádióállomás felrobbantásának másnapján az érsek naplójába feljegyezi, hogy míg a papok közül sokan részvétüket fejezték ki neki a történetekkel kapcsolatban, addig ezt a püspökök közül csak Rivera tette meg.¹²⁴

Mindezen támadások ellenére Romero tovább folytatta a küzdelmet és egyre élesebben kritizálta az erőszakos cselekedeteket, mind az állam, mind a gerillacsoportok részéről. Homíliái végén továbbra is összefoglalta a hét eseményeit. A különböző támadásokat, gyilkosságokat végrehajtó katonai szervezetek nevét nyilvánosságra hozta. Munkássága nem maradt észrevétlen az ország határain túl. Több emberjogi szervezet is érkezett El Salvadorba az érsek hatására. Az

¹¹⁸ Romero Diary 241

¹¹⁹ Uo. 494

¹²⁰ Uo. 10

¹²¹ Romero Reconciliation 13

¹²² Romero Diary 10-11

¹²³ Uo. 10

¹²⁴ Uo. 494

Amnesty International szintén ezt az országot választotta első állomásának közép-amerikai missziója során, szintén Romero miatt.¹²⁵

1980. február 17.-én az érsek levelet írt az Amerikai Egyesült Államok elnökének, Jimmy Carternek. A levélben Romero aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy az USA a jelenlegi kormány anyagi és katonai támogatását fontolgatja.¹²⁶ Igyekezett rövid, de pontos képet festeni az ország helyzetéről. Leírta, hogy a hatalmon lévő kormány képtelen megfékezni az erőszakos cselekedetek növekedését. Továbbá kijelentette, hogy a valódi hatalom El Salvadorban, a katonai vezetők kezében van, akik az oligarcha családok érdekeit képviselve lelkiismeret furdalás nélkül tartják elnyomás alatt az ország lakosságának jelentős részét.¹²⁷ Romero közölte az elnökkel, hogy a fegyveres és anyagi segítség csak tovább növelné az erőszak és elnyomás mértékét az országban.¹²⁸ Végezetül Romero két kéréssel fordult Carterhez: ne küldjön hadi segélyt a kormánynak és garantálja, hogy az Egyesült Államok nem fog beavatkozni az ország sorsába sem direkt sem indirekt módon.¹²⁹

Az utolsó előtti homília

Romero üzenete egyre szélesebb körben való terjesztésével és nemzetközi közösségek figyelmének felkeltésével egyre veszélyesebb ellenséggé vált a kormány szemében. Sokak szerint utolsó előtti homíliája volt az, ami véglegesen eldöntötte a sorsát.

1980. március 23.-án, a prédikáció elhangzása után Romero a szokott módon, a hét eseményeinek ismertetésébe kezdett. Március 17.-én országszerte sztrájkokkal tiltakoztak a jelenlegi kormány ellen. Romero támogatását fejezte ki az erőszak elleni tüntetés ezen formájával.¹³⁰ Külföldi források szerint az üzletek hetven százaléka zárva tartott a sztrájk napján. Ugyanakkor az érsek megjegyezte, hogy sokan a szélső jobb és baloldal megtorlásától tartva nem nyitottak ki.¹³¹ A katonaság és más fegyveres szervek részéről véres megtorlás volt a sztrájkra

¹²⁵ Cuéllar Monseñor Oscar Romero 6

¹²⁶ Romero Letter 1

¹²⁷ Uo. 2

¹²⁸ Uo.

¹²⁹ Uo.

¹³⁰ Romero The Church 19

¹³¹ Uo.

adott válasz országszerte. A meggyilkoltak száma hatvan, más értesülések szerint száznegyven fő volt.¹³²

Romero több oldalon keresztül ismertette a már azonosított áldozatok nevét és a véres események valós történetét, ami a hivatalos sajtóban nem jelent meg.¹³³ Homíliáját pedig a fegyveres erőknél címzett üzenetével zárta:

Testvéreim: a mi népünk fiai vagytok. A saját fivéreiteket és nővéreiteket ölitek. A gyilkosságra adott parancs felett, Isten törvényének kell állnia: Ne ölj! Egyetlen katonának sem kötelessége olyan parancsra engedelmeskedni, ami Isten törvénye ellen való. Senkinek sem kell az erkölcstelen törvényeknek eleget tennie. Itt az ideje, hogy a lelkiismeretetekre hallgassatok, és annak engedelmeskedjétek a bűnös parancsok helyett. Az egyház, Isten jogainak, törvényének és az emberi méltóság védőjeként nem maradhat néma ilyen gyűlölködések láttán. Szeretnénk, hogy a kormány tényleg megértse: a vérrel bemocskolt reformok semmit sem érnek. A szenvedő emberek nevében, akiknek jajsza napról napra hangosabb és az egekig ér, kérlek titeket, esedezem előttetek, Isten nevében megparancsolom nektek: Vessetek véget az elnyomásnak!¹³⁴

Az érsek üzenetével tragikus módon saját halálos ítéletét írta alá. A beszéd elhangzásának másnapján, március 24.-én, este hat órakor egy emlékmise celebrálása közben, egy ismeretlen fegyveres agyonlőtte Óscar Romerót.¹³⁵ A gyilkos és azok, akik a parancsot adták a mai napig nem kerültek bíróság elé.

A következő vasárnap az érsek temetésén, a katedrális előtti zsúfolt téren bomba robbant és belelőttek a tömegbe. Negyvenen haltak meg azon a napon.¹³⁶ Az elkövetkező tizenkét éven át tartó véres polgárháborúban hetvenötezren veszítették életüket.¹³⁷

¹³² Uo.

¹³³ Uo. 17, 20

¹³⁴ Uo. 22 (saját fordítás angol nyelvből)

¹³⁵ Romero Diary (Afterword) 537

¹³⁶ Uo.

¹³⁷ Gomez Human Rights 9

Konklúzió

Vizsgálódásunk végéhez érve megállapíthatjuk, hogy Oscar Romerót legalább annyi közös mozzanat kötötte gondolkodásában Gutiérrez felszabadítás teológiájához, mint amennyi a Hittani Kongregáció kritikájához.

Pásztori levelei alapján igyekeztünk bemutatni, hogy ott egyensúlyoz a két oldal között és ez által megteremt egy harmadikat: a saját teológiáját. Benne van a Hittani Kongregáció (és így a Vatikán) által képviselt konzervatívabb megközelítés. A felszabadítás, a bűn és a megváltás fogalmát kizárólagosan teológiai értelemben használja.

A különböző világi gondolatrendszerektől, különösen a marxizmustól szigorúan elhatárolódik. A katolikus egyházat és a politika világát különálló entitásként kezeli. Gondolkodásának magva Jézus Krisztus erőszakmentességről szóló tanításainak hirdetése, a jogos erőszak létezésének nagyon szűk korlátok közé szorítása.

A felszabadítás teológiájának tanításai közül pedig mindenekelőtt a szegények melletti preferenciális döntés szószólója volt. E mellett hatással volt rá ez a teológia az egyház társadalmi felelősségvállalásának értelmezésében és gyakorlati megvalósításának mikéntjében (ld. Romero társadalmi szerepvállalása). Külön kiemelte a bázisközösségek jelentőségét az evangelizáció folyamatában.

Mindezekon túl pedig a békés társadalmi átalakulás kérlelhetetlen híve maradt. Romero nem félt kimondani és elítélni az elnyomó rezsimek morális csődjét és újabb erőszakhullámot előidéző fegyveres akcióit.

Ami sem a Hittani Kongregáció, sem Gutiérrez szövegeiben nem található, de Romeronál kifejezetten hangsúlyos, az a felek közti párbeszédre való folyamatos hívás. Igen, Romero kritizálta a politikai elitet, mert keresztény emberként nem tehetett mást, egy a társadalom többségét kirekesztő rezsimmel szemben. Viszont a célja nem az uszítás volt, hanem az igazság kimondása. A párbeszédre való meghívása pedig mindenkinek szólt: a gerilláknak, a munkásoknak, a földműveseknek, az egyetemistáknak, az egyház tagjainak, az oligarcháknak éppúgy, mint a politikusoknak. Salvador egészének. Az érsek őszintén hitt abban, hogy országa polgárai, úgy is, mint keresztények képesek közösen elindulni a demokrácia felé. Halálával sokan

veszítették el az erőszakmentességbe vetett hitüket. A vérengzés pedig csak 1992-ben ért véget, tizenkét év polgárháború után.

Bibliográfia

A II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et Spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban Internetes forrás:

http://www.katolikus.hu/zsinat/zs_16.html [Megnyitva: 2014.04.24]

A II. Vatikáni Zsinat *Lumen Gentium* kezdetű dogmatikus konstitúciója az Egyházzól Internetes forrás:

<http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=3> [Megnyitva: 2014.04.14]

Congregation for the Doctrine of the Faith. *Instruction on certain aspects of the „Theology of Liberation”* (*Libertatis Nuntius*) Internetes forrás:

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19840806_theology-liberation_en.html [Megnyitva: 2014.04.14]

Cuéllar, R. M. *Monseñor Óscar Romero: Human Rights Apostle* Internetes forrás:

<http://kellogg.nd.edu/romero/pdfs/humanrightsapostle.pdf> [Megnyitva: 2014.04.24]

Gómez, M. *Human Rights in Cuba, El Salvador, and Nicaragua*. New York: Routledge, 2003.

Gutiérrez, G. *A felszabadítás teológiája és a szegények jövője*. Internetes forrás:

<http://www.mkdsz1.freeweb.hu/n31/felszabaditasteol.html> [Megnyitva: 2014.04.14]

Gutiérrez, G. *A Theology of Liberation: History, Politics, and Salvation*. New York: Orbis books, 1988.

Inter-American Comission on Human Rights *Report on the situtaion of Human Rights in El Salvador* Internetes forrás:

<http://www.cidh.org/countryrep/ElSalvador78eng/chap.2.htm> [Megnyitva: 2014.04.14]

Magyar Katolikus Lexikon Internetes forrás:

<http://lexikon.katolikus.hu/B/b%C3%A1zisk%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9g.html>

[Megnyitva: 2014.04.24]

Romero, Ó. *A Shepherd's diary*. Cincinnati: St. Anthony Messenger Press, 1993.

Romero, Ó. *Archbishop Óscar Romero's Letter to President Carter* Internetes forrás:

http://www1.villanova.edu/content/villanova/mission/campusministry/service/socialjustice/council/meetings/_jcr_content/pagecontent/download_0/file.res/Leadershipactivityandskillset2.10.pdf [Megnyitva: 2014.04.24]

Romero, Ó. *Dedicated Love* Internetes forrás:

http://www.romerotrue.org.uk/homilies/13/13_pdf.pdf [Megnyitva: 2014.04.14]

Romero, Ó. *Reconciliation in Christ, True Liberation* Internetes forrás:

http://www.romerotrusted.org.uk/homilies/208/208_pdf.pdf [Megnyitva: 2014.04.24]

Romero, Ó. *The Church and Popular Political Organizations* Internetes forrás:

<http://www.romerotrusted.org.uk/documents/pastoral%20letter/third%20pastoral%20letter.pdf> [Megnyitva: 2014.04.14]

Romero, Ó. *The Church in the Service of Personal, Community and Transcendent Liberation* Internetes forrás:

http://www.romerotrusted.org.uk/homilies/162/162_pdf.pdf [Megnyitva: 2014.04.24]

Romero, Ó. *The Church, the Body of Christ in History* (Második pázsztori levél) Internetes forrás:

<http://www.romerotrusted.org.uk/documents/pastoral%20letter/second%20pastoral%20letter.pdf> [Megnyitva: 2014.04.14]

Romero, Ó. *The Church's Mission amid the National Crisis* (Negyedik pázsztori levél) Internetes forrás:

<http://www.romerotrusted.org.uk/documents/pastoral%20letter/fourth%20pastoral%20letter.pdf> [Megnyitva: 2014.04.14]

Romero, Ó. *The Easter Church* (Első pázsztori levél) Internetes forrás:

<http://www.romerotrusted.org.uk/documents/pastoral%20letter/first%20pastoral%20letter.pdf> [Megnyitva: 2014.04.14]

Szent István Társulati Biblia Internetes forrás:

<http://szentiras.hu/SZIT> Megnyitva: [2014.04.26]

VI. Pál pápa: *Evangelii Nuntiandi* kezdetű apostoli buzdítása a katolikus egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez az evangelizációról a mai világban. Internetes forrás:

<http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=121> [Megnyitva: 2014.04.24]

White, M C. *The history of El Salvador*. Westport: Greenwood press, 2009.